

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Perustuslakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta (HE 100/2023 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava perustuslakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Yrsa Nyman, oikeusministeriö
- apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- esittelijäneuvos Susanna Wähä, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- puheenjohtaja Pirita Näkkäläjärvi, saamelaiskäräjät
- 1. varapuheenjohtaja Leo Aikio, saamelaiskäräjät
- 2. varapuheenjohtaja Tuomas Aslak Juuso, saamelaiskäräjät
- lakimiessihteeri Kalle Varis, saamelaiskäräjät
- elinkeino- ja ympäristölakimiessihteeri Sarita Kämäräinen, saamelaiskäräjät
- yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- ylitarkastaja Matti Jutila, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- varapuheenjohtaja Jarmo Katajamaa, Inarinsaamelaiset ry
- kolttien luottamusmies Veikko Feodoroff, Kolttien kyläkokous
- puheenjohtaja Tuomas Keskitalo, Metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset ry
- OTT, VT, tutkija Juha Joona
- poromies Jenni Kaaretkoski
- poromies Jukka Kaaretkoski
- OTT, työelämäprofessori Hannele Pokka
- kokemusasiantuntija Ari Veikko Puska
- YTT, ympäristökommunikaation dosentti Kaisa Raitio

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Saamelaisneuvosto
- Paliskuntain yhdistys

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp

- puheenjohtaja Merja Mattila, Lapinkylien parlamentti
- puheenjohtaja Tiina Sanila-Aikio, Saamelaispaliskunnat ry
- kansainvälisen oikeuden professori (emeritus) Lauri Hannikainen
- professori Tuomas Ojanen
- OTT, VT, tutkija Juha Joona
- kestävyystieteen professori Reetta Toivanen
- OTT, alkuperäiskansaoikeuden dosentti Leena Hansen

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi saamelaiskäräjistä annettua lakia (974/1995) ja rikoslakia (39/1889). Esityksen yleisenä tavoitteena on turvata saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen sekä parantaa saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä. Esityksen mukaan ehdotetulla sääntelyllä ei ole tarkoitus vaikuttaa maankäyttöä ja elinkeinojen harjoittamista koskeviin edellytyksiin eikä se koske yksityisille säädettyjä tai muutoin kuuluvia maa- tai metsäoikeuksia tai muita oikeuksia.

Esityksen tarkoituksena on myös toteuttaa YK:n ihmisoikeuskomitean 1.2.2019 julkaisemat ratkaisut saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksymistä koskevissa valitusasioissa. Ratkaisut liittyvät erityisesti saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:ään (ns. saamelaisten määritelmäsäännös), mutta komitea kehottaa Suomea myös laajemmin toteuttamaan tarvittavat toimet toteuttaakseen kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta seuraavat velvoitteet.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta lausuu esityksestä oman toimialansa osalta keskittyen ehdotettujen muutosten yhdenvertaisuusvaikutuksiin.

Äänioikeus saamelaiskäräjävaaleissa ja vaaliluettelo

Nykyisessä saamelaiskäräjälain 3 §:ssä saamelaisena pidetään henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena edellyttäen, 1) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään (ns. kielikriteeri); tai 2) että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa (ns. lappalaiskriteeri); taikka 3) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa.

Henkilön on siis nykyainsäädännön mukaan itse pidettävä itseään saamelaisena sekä tämän subjektiivisen kriteerin lisäksi täytettävä vähintään yksi edellä mainituista kolmesta kohdasta. Äänioikeus (21 §) ja vaalikelpoisuus (22 §) saamelaiskäräjien vaaleissa kytkeytyy nykyainsäädännössä 3 §:n mukaiseen saamelaisen määritelmään.

Hallituksen esityksen mukaan saamelaiskäräjälain määritelmä saamelaisesta korvataan äänioikeutta ja vaaliluetteloon merkitsemistä koskevalla säännöksellä. Jatkossa säännöksessä on näin ollen yksinomaan kyse oikeudesta tulla merkityksi saamelaiskäräjävaalien vaaliluetteloon, eli äänioikeudesta saamelaiskäräjien vaaleissa, ei siitä ketä on ylipäänsä pidettävä saamelaisena. Esi-

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp

tyksen mukaan vaaliluettelomerkinnän puuttuminen ei vaikuta oikeuteen käyttää saamen kieltä viranomaisissa tai saada mahdollisia muita saamelaisille kuuluvia oikeuksia. Vaaliluetteloon ottamisen kriteerejä muutetaan poistamalla säännöksestä ns. lappalaiskriteeri ja laajentamalla ns. kielikriteeriä yhdellä sukupolvella isoisovanhempiin.

Muutoksen jälkeen henkilöllä on oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon, jos hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään. Hallituksen esityksessä todetaan kieliperusteen laajentamisen yhdellä sukupolvella vaikuttavan laajentavasti edellytyksiin tulla merkityksi vaaliluetteloon. Toisaalta lappalaiskriteerin poistamisen vaikutus saattaa olla päinvastainen. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan vaaliluetteloon merkitsemisen kriteereiden uudistaminen tarkoittaa, että kaikki ne henkilöt, jotka ovat tulleet tai olisivat voineet tulla merkityksi vaaliluetteloon voimassa olevan lain nojalla, eivät välttämättä enää ole siihen muutoksen jälkeen oikeutettuja. Siten on mahdollista, että henkilö identifioituu saamelaiseksi ja aiemmin on voitu tulkita, että lain kriteeri täyttyy, mutta välttämättä näin ei uusien kriteerien pohjalta enää olisikaan.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan asiantuntijakuulemisissa lappalaiskriteerin poistaminen sai osakseen kritiikkiä ja sitä pidettiin jopa syrjivänä. Inarinsaamelaiset ry toteaa lausunnossaan lain esitetyssä muodossaan heikentävän inarinsaamelaisten mahdollisuuksia edistää, säilyttää ja kehittää omaa kulttuuriaan, koska heidän pääsynsä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon estyy jatkossa aikaisempaa useammin lappalaiskriteerin poistamisen myötä. Toisaalta esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa lausunnossaan, että lappalaiskriteerin poistaminen on perusteltua, eikä se ole syrjivää.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa arvostelua sai osakseen myös vaaliluettelon perustaminen uudelleen. Voimassa olevan lain 3 §:n 3 kohdan perusteella saamelaisuuden määritelmä on henkilön osalta täyttynyt, jos ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa. Hallituksen esityksessä säännöstä ehdotetaan muutettavaksi (3 §:n 1 momentin 2 kohta) siten, että ennen 1.1.2027 tehdyt vaaliluettelomerkinnät eivät enää tuo henkilölle oikeutta tulla merkityksi vaaliluetteloon. Säännös merkitsee käytännössä sitä, että jokaisen hakijan oikeus tulla merkityksi luetteloon arvioidaan uudelleen. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa osa lausunnonantajista katsoi ehdotetun muutoksen johtavan siihen, että jo vuosia vaaliluettelossa olleita ja saamelaisiksi hyväksytyjä henkilöitä jäisi uuden vaaliluettelon ulkopuolelle.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että saamelaiskäräjälain 3 §:ään ehdotettujen muutosten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaikutuksia olisi ollut syytä käsitellä hallituksen esityksessä perusteellisemmin. Valiokunta katsoo, että kaikille saamelaisryhmille on taattava laissa yhdenvertaiset oikeudet ja pitää yhdenvertaisuuden näkökulmasta jännitteisenä vaaliluettelon muodostamista uudelleen siten, että nykyisin saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuuluvia henkilöitä jätettäisiin sen ulkopuolelle. Valiokunta pitää tärkeänä, että perustuslakivaliokunta vielä arvioi ehdotettujen muutosten osalta yhdenvertaisuuden toteutumista kaikkien saamelaisten ja saamelaisryhmien osalta.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että voimassa oleva saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmä on ainoa lainsäädännössä esitetty määritelmä, jonka perus-

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp

teella on ollut mahdollista arvioida, onko yksilö oikeutettu käyttämään saamelaisille kollektiivisesti turvattuja oikeuksia. Valiokunta pitää perusteltuna eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnossa esitettyä huolta siitä, että vaikka esityksessä on tähdennetty, ettei vaaliluetteloa tule pitää luettelona siitä, ketkä Suomessa ovat saamelaisia, on mahdollista, että vaaliluetteloon kuulumattomuus voi tosiasiaa rajata yksittäisen saamelaisena itseään pitävän henkilön tai hänen perheensä mahdollisuuksia nauttia alkuperäiskansan jäsenille kuuluvista oikeuksista tai palveluista. Valiokunta kiinnittää myös huomiota siihen kritiikkiin, että vain osalla saamelaisista olisi jatkossa saamelaiskäräjälaissa tarkoitettu äänioikeus ja vaalikelpoisuus, jos saamelaiskäräjälain 3 § ei enää jatkossa määrittele ketkä Suomessa ovat saamelaisia, sekä kritiikkiin vaikutusten arvioinnin puutteellisuudesta siltä osin, miten äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden puuttuminen vaikuttavat 3 §:n määritelmän ulkopuolelle jäävien saamelaisten mahdollisuuteen vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon.

Kielikriteeri

Hallituksen esityksessä saamelaiskäräjälain 3 §:ään ehdotettujen muutosten myötä kielikriteerin merkitys korostuu arvioitaessa sitä, onko saamelaisena itseään pitävällä henkilöllä oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon. Saamelaiskäräjien asettama vaalilautakunta tutkii, täyttääkö äänioikeutta hakeva henkilö lain 3 §:ssä määritetyt edellytykset siitä, että henkilö itse tai yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenä. Muutoksenhausta vaaliluetteloa koskeviin asioihin ehdotetaan säädettävän saamelaiskäräjälain 5 luvussa, jonka säännöksillä muutoksenhakulautakunnan asema ja toiminta järjestetään niin, että sitä voidaan asemansa ja erikoistumisensa puolesta verrata erityistuomioistuimiin. Saamelaiskäräjät ehdottaa itse jäsenet muutoksenhakulautakuntaan, jonka valtioneuvosto nimitää (41 b §). Lain 41 m §:n perusteella muutoksenhakulautakunnan päätökseen saa hakea valittamalla muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Esityksen perustelujen mukaan korkein hallinto-oikeus voi myöntää valitusluvan ainoastaan ennakkopäätösperusteella sellaisissa tapauksissa, joissa valituslupahakemuksen kohteena olevasta päätöksestä esitetään perusteltu väite, jonka mukaan päätös perustuu ilmeiseen lainvastaisuuteen tai syrjintään ja loukkaa siten yhdenvertaisuutta.

Hallituksen esityksessä 3 §:n säännöskohtaisten perustelujen mukaan ensisijaisena näyttönä hakijan tai tämän vanhemman, isovanhemman tai isoisovanhemman kielitaidosta on Pohjoismaiden saamelaisneuvoston Suomen jaoston vuonna 1962 suorittama väestönlaskenta, jonka mukaiset henkilöt ovat pohjoissaamen-, inarinsaamen- tai koltansaamenkielisiä. Esityksen mukaan luettelo ei ole kuitenkaan täydellinen, joten hakijan tai henkilön, jonka ensimmäiseen kieleen hakemus perustuu, voidaan myös muun luotettavan selvityksen perusteella todeta oppineen saamen kielen ensimmäisenä kielenään. Valiokunta katsoo, että myös muut kielitaitoa osoittavat rekisterit voidaan ottaa arvioinnissa huomioon.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan asiantuntijakuulemisissa kiinnitettiin huomiota mainitun vuodelta 1962 olevan luettelon puutteellisuuteen sekä muihin vaikeuksiin, joita etenkin varhaisessa vaiheessa suomalaistamistoimenpiteiden kohteeksi joutuneilla saamelaisryhmillä on kielikriteerin täyttymisen todistamisessa. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää sen vuoksi tärkeänä, että ehdotettua sääntelyä arvioidaan kielikriteeriedellytyksen johdonmukaisen ja ennustettavan soveltamisen näkökulmasta oikeusvarmuuden ja yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseksi.

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp

Lopuksi

Lopuksi työelämä- ja tasa-arvovaliokunta korostaa olevan tärkeää, että kaikkien saamelaisten asiaa ajamaan ja puolustamaan perustettu saamelaiskäräjät nauttii saamelaisväestön mahdollisimman laajaa hyväksyntää. Saamelaiskäräjälain uudistamisessa tulee välttää rajanveto-ongelmia ja vastakkainasettelua eri ryhmien välillä ja sisällä, sekä tunnistaa saamelaiskulttuurin monimuotoisuus. Valiokunta korostaa eri ryhmien yhdenvertaisen kohtelun tärkeyttä ja katsoo, että henkilön oikeus nauttia vähemmistölle kuuluvista oikeuksista ja alkuperäiskansan jäsenyydestä tulee pyrkiä kytkemään mahdollisimman objektiivisiin kriteereihin johdonmukaisesti ja ennustettavasti.

Hallituksen esityksen mukaan ehdotetun sääntelyn toimivuutta ja kehittämistarpeita tullaan seuraamaan sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on pidetty todennäköisenä, että varsinkin hakemuksista tulla merkityksi vaaliluetteloon, samoin kuin päätöksistä vaaliluettelosta poistamisesta, saatetaan ajan myötä valittaa myös kansainvälisen ihmisoikeussopimusten valvontaelimiin. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta painottaa, että lain toimivuutta ja vaikutuksia on seurattava tarkoin ja tarvittaessa on viipymättä ryhdyttävä asianmukaisiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin havaittujen ongelmien korjaamiseksi.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että perustuslakivaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 5.3.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Saara-Sofia Sirén kok
varapuheenjohtaja Lauri Lyly sd
jäsen Miko Bergbom ps
jäsen Fatim Diarra vihr
jäsen Jessi Jokelainen vas
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Mikko Lundén ps
jäsen Anders Norrback r
jäsen Olga Oinas-Panuma kesk
jäsen Karoliina Partanen kok
jäsen Jorma Piisinen ps
jäsen Mikko Polvinen ps
jäsen Tere Sammallahhti kok
jäsen Timo Suhonen sd
jäsen Henrik Vuornos kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

istuntoasiainneuvos Miika Suves

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp Eriävä mielipide 1

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Keskusta kannattaa saamelaiskäräjälain uudistamista ja näkee sen tarpeelliseksi, koska laki on vanhentunut, mutta käsittelyssä oleva lakiesitys ei vastaa tarpeita.

Keskustan valiokuntaryhmän mielestä puheena oleva lakiesitys antaisi toteutuessaan saamelaiskäräjien enemmistölle mahdollisuuden syrjiä perusteetta heille epämieluisia saamelaisten vähemmistöä ilman, että syrjityille tarjottaisiin asiallisia muutoksenhakumahdollisuuksia perusoikeuksiansa turvaksi. Tätä emme voi hyväksyä, koska se olisi räikeä ihmisoikeusloukkaus ja tasa-arvon vastaista. Muistutamme, että perustuslakiin kirjatut perusoikeudet kuuluvat jokaiselle ja valtiiovallan tulee turvata ne.

On kiistatonta, että kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja Suomen perustuslaki lähtevät saamelaisista alkuperäiskansana. Nyt saamelaisia ollaan erottamassa jyviiin ja akanoihin kieliperusteella, jota on vaikea todentaa vedenpitävästi. On hyvin vaikeaa ellei jopa mahdotonta todistaa, mitä kieltä kuollut ihminen on puhunut, koska Suomessa ei ole kerätty tietoja äidinkielestä, ja monin paikoin kirjallista aineistoa tästä on varsin vähän. Toinen iso kysymys on, mikä merkitys on äänestysoikeudella, joka on keskeinen kansalaisoikeus ja poliittinen oikeus.

Toisin kuin hallitus esityksellään antaa ymmärtää, saamelaiset alkuperäisväestönä eivät ulotu vain muutamille Lapin alueille ja siellä oleviin kyliin, vaan heitä asuu laajalti Suomen lisäksi Ruotsissa, Norjassa ja Venäjällä. Vain Suomessa välit ovat näin tulehtuneet eri saamelaisyhteisöjen välillä. Lisäksi tulisi huomata, että saamelaisuus tunnistetaan kielitaidon lisäksi myös sukujen, tapakulttuurin ja yhteisön kautta. Myös YK:n rotusyrjintäkomitea on painottanut raporteissaan itseidentifikaatiota kaikkein tärkeimpänä ja vahvimpana ryhmään kuulumisien indikaationa, jota kiistattomasti osoittaa esimerkiksi saamelaiskäräjävaaleissa valituksi tuleminen (ryhmäidentifikaatio). Myös henkilön omalle käsitykselle itsestään (itseidentifikaatio) on annettu merkitystä viime vuosina muun lainsäädännön sekä oikeuskäytännön yhteydessä. Niissä itseidentifikaatiota on pidetty perusoikeuskysymyksenä.

Ongelmien juurisyyt oikeista ja vääristä saamelaisista juontuvat jo 1960-luvun alkuun, jolloin Helsingin yliopiston opiskelijat suorittivat hiihtämällä ja jalkaisin saamelaisten väestölaskentaa tekemällä kyselytutkimuksia eräissä kylissä Lapin alueella. Rajatulta kotiseutualueelta kerätty luettelo saamelaisista oli vaaliluettelon pohja ensin Saamelaisvaltuuskunnan vaaleissa ja myöhemmin saamelaiskäräjävaaleissa. On ymmärrettävää mutta ei hyväksyttävää, että vuosikymmenten saatossa on muodostunut oma valtaa pitävien ”kupla”, joka on johtanut saamelaisten sisäiseen syrjintään. Vaaliluetteloa on yritetty epätoivoisesti täydentää hyvinkin riitaisissa tunnelmissa.

Saamelaiskäräjälain uudistaminen lähti kokonaan väärille raiteille viime vaalikaudella, kun silloinen oikeusministeri Anna-Maja Henriksson liittoutui saamelaiskäräjien enemmistön kanssa rikkomalla hallitusohjelman kirjausta: ”Hallitus kunnioittaa ja edistää kaikkien saamelaisten ja saamelaisryhmien kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista ottaen huomioon kansainväliset sopimukset. Osana tätä työtä selvitetään ILO 169 -sopimuksen ratifiointin edellytyksiä. Jatketaan työtä saamelaiskäräjälain uudistamiseksi.”

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp

Eriävä mielipide 1

Kaikkien saamelaisten sijasta lainvalmistelu lähti viime vaalikaudella vain saamelaiskäräjien enemmistön hyväksymistä saamelaisista, ja siitä, kuinka heidät saadaan kirjattua lakiin. Sen sijaan saamelaiskäräjien hylkimät vähemmistöryhmät suljettiin kokonaan saamelaiskäräjälain valmistelun ulkopuolelle. Eri saamelaisryhmien poliittiset jännitteet tietäen lainvalmistelussa omakuttiin lavea tulkinta siitä, että vain saamelaiskäräjien enemmistö toteuttaa saamelaisten itsehallintoa myös päättämällä yksinoikeudella saamelaiskäräjälain uudistamisen sisällöstä. Mielestämme valtiovalan tehtävänä olisi ollut varmistaa ainakin, että kaikkien saamelaisten ja saamelaisryhmien kielelliset ja kulttuurilliset oikeudet varmistetaan lakia näin perinpohjin muutettaessa.

Puutteellisen ja syrjivän lainvalmistelun lopputulos on nähtävissä siinä, että lakiesityksen perustelujen vaikutusarvioinneissa ei kiinnitetä lainkaan huomiota sellaisiin saamelaisiin ja heidän ihmisoikeuksiinsa, jotka mitä ilmeisimmin saamelaiskäräjien enemmistö tulee poistamaan vaaliluettelosta tai joita sinne ei ole otettu. Tähän on kiinnittänyt huomiota myös apulaisoikeuskansleri lausunnossaan.

Edellä kuvattu saamelaisten yhdenvertaisuuden kannalta merkittävin ongelma kiteytyy lakiesityksen 3 §:ään, jossa ehdotetaan saamelaismääritelmän korvaamista uudelleen kirjoitetulla pykälällä, joka koskisi oikeutta tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Kyseinen pykälä on tältä osin muuttumaton verrattuna viime vaalikauteen, koska se perustuu hallitusohjelmaneuvoittelujen ”poliittisessa kaupankäynnissä” sovittuun ja kirjaukseen. ”Hallituksen esitys saamelaiskäräjälaista annetaan vuoden 2023 loppuun mennessä kansliapäällikkö Timosen toimikunnan työn pohjalta yhteistoiminnassa saamelaiskäräjien kanssa.” Jo viime vaalikaudella tiedossa ollut oikeudellinen ongelma, kuinka saamelaiskäräjien enemmistön vaaliluettelosta poistamille vaaliluetteloon nyt merkityille henkilöille käy, ei hallitus ole pyrkinytkään ratkaisemaan. Niin hallitus esityksessään kuin monet asiantuntijat katsovat, että saamelaiskäräjien enemmistön päätöksellä poissuljettavat saamelaiset eivät ole saamelaisia ja on oikein, että heidät poistetaan vaaliluettelosta.

Jo viime vaalikaudella asiantuntijoiden enemmistö pyrki vähättelemään ongelmaa. Kyse olisi ”vain” saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkitsemisestä. Mutta jos ihminen kokisi itsensä saamelaiseksi, hän voisi sen tehdä edelleenkin. Huomautamme kuitenkin, että kansalaisoikeuksiin ja poliittisiin oikeuksiin kuuluvat kiinteästi vaalioikeudet, käytännössä oikeus äänestää ja asettua ehdokkaaksi. Samalla tavalla kuin esimerkiksi kunnan asukkaat voivat toimia yhdenvertaisesti kuntavaaleissa oikeudella asettautua ehdokkaaksi ja äänestää, pitäisi saman periaatteen koskea myös saamelaiskäräjiä. Lisäksi voidaan kyseenalaistaa koko äänestämisen tarve, mikäli nähdään, että ihmisten äänestysoikeudella ei ole merkitystä heidän kulttuurillensa ja oikeuksillensa.

Asiantuntijakuulemisten perusteella merkittävin näkemysero niin asiantuntijoiden kuin saamelaisten keskuudessa on ollut siinä, kuinka perustuslain 17.3 §:ää ja ILO-sopimuksen 169 artiklaa tulisi tulkita ja soveltaa laadittaessa puheena olevaa lakiesitystä. Asiantuntijoiden enemmistö, joiden näkemykseen myös lakiesitys nojaa, lähtee puhtaasti siitä, että kaikki on aina oikein mitä saamelaiskäräjien enemmistö päättää, myös vaaliluettelosta. Tilannetta voidaan verrata siihen, jos eduskunnan hallituspuolueista koostuva enemmistö päättäisi sulkea opposition kansanedustajat ja heitä edustavat puolueet eduskuntavaalien vaaliluetteloista. Huomautamme myös, että autoritäärisissä valtioissakin vääryydet perustuvat usein lakeihin. Vanha tuomarinohje ”mikä ei ole oikeus, ei voi olla lakikaan” pätee mielestämme tähänkin esitykseen.

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp
Eriävä mielipide 1

Käsityksemme mukaan asiantuntijoiden lakiesitystä puoltava enemmistö on nojannut kantansa YK:n ihmisoikeustoimielimen lausuntoihin, myös niitä tulkiten. Kyseinen toimielin antaa kirjallisen vastauksen kirjalliseen valitukseen kuulematta vastapuolta. Meille on kerrottu, että eräässä kantelussa olisi väitetty saamelaiskäräjien vaaliluetteloon pyrkivän jopa puoli miljoonaa ei-saamelasta, mikä ei pidä paikkansa. Sen sijaan asiantuntijoiden enemmistö, toisin kuin asiantuntijoiden vähemmistö, jätti paljon vähemmälle huomiolle tai kokonaan huomioimatta Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen kirjaukset sekä erilliset nimenomaan vähemmistöjen oikeuksia valvovien elimien lausunnot, jotka eivät suosittele tai velvoita tekemään sitä, mitä nyt hallitus esittää.

Lakiesityksen puheena olevaa 3 §:ää esitetään muutettavaksi niin, että sen kohta 2 (ns. lappalaiskriteeri) poistettaisiin. Mielestämme se on tähän asti ollut saamelaiskäräjien enemmistön hylkimien saamelaisvähemmistöjen oikeusturvan tae. Kyseisellä lainkohdalla on voitu selvittää maa-, veronkanto- tai henkikirjojen kautta henkilön polveutumisesta alkuperäisväestöön, mikäli isovanhempien saamen kielen taitoa äidinkielenä tai muuta polveutumista ei ole kyetty todistamaan. Kuten jo edellä totesimme, saamelaisuus voidaan tunnistaa myös sukujen, tapakulttuurin ja yhteisön kautta. Lakiesityksessä ehdotettu laajennus kielitaidon ulottamisesta kauemmas aina isoisovanhempiin saakka on vastoin yhdenvertaista kohtelua, koska dokumentteja jopa noin 150 vuoden takaa ei ole kaikkien kohdalla säilynyt tai niitä ei ole koskaan laadittu.

Lakiesitys on saamelaisten tasa-arvon kanssa ongelmallinen myös siksi, että se ei tarjoa saamelaiskäräjien vaaliluettelosta poistettaville asianmukaista muutoksenhakumahdollisuutta. Perustuslain 21 §:n mukaan ”Jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.” Tästä huolimatta lakiesityksessä oikeutta valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen on rajattu huomattavasti, ja muutoksenhakuelimeksi esitetään saamelaiskäräjien muutoksenhakulautakuntaa, jonka jäsenet valitsee saamelaiskäräjien enemmistö. Siis sama taho, joka haluaa tietyt saamelaisvähemmistöryhmät poistettavaksi kokonaan saamelaiskäräjiltä.

Nähdäksemme esitetty muutos saamelaiskäräjälain 9 §:ään (Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite) tulee aiheuttamaan huomattavia rajoituksia alueiden kestäväälle hyödyntämiselle. Kysymys on silloin niiden henkilöiden asemasta ja oikeuksista, jotka asuvat alueella ja täyttävät alkuperäiskansaan kuulumisen kriteerit, mutta joita saamelaiskäräjät ei ole hyväksynyt vaaliluetteloon. Silloin heidän oikeutensa päästä vaikuttamaan omien alueidensa käyttöön tulisi kaventumaan tilanteessa, jossa vain pieni osa saamelaiskäräjien enemmistön vaaliluetteloon hyväksymistä tulisi tulevaisuudessa asumaan alueella. Mikäli on alueita, jotka jäävät kokonaan paitsioon saamelaiskäräjien päätöksenteosta, ei alueen saamelaisilla ole suoraa päätäntävaltaa alueillaan. Tämä olisi omiaan loukkaamaan perustuslakiin kirjattua yhdenvertaisuutta, jolloin vaakakupissa on myös muita saamelaiskäräjien vaaliluettelosta perustuslain 17 §:n (alkuperäiskansaan kuuluminen) vastaisesti perusteettomasti poistettujen perusoikeuksia, kuten elinkeinovapaus ja maanomistajien oikeudet. Esitys on ristiriitainen myös perustuslakiin kirjatun kunnallisen itsehallinnon kanalta, jossa kysymys on kunnan asukkaiden oikeuksista.

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp
Eriävä mielipide 1

Lopuksi haluamme vedota perustuslakivaliokuntaan, jotta se punnitsisi lakiesityksen huolellisesti. Kysymys ei ole huutoäänestyksestä, jossa koväänisimpien pitäisi voittaa. Toteutuessaan esitys ei edellä kerrotuin syin poistaisi ongelmia, vaan käynnistäisi uudet kantelukierrokset kansainvälisiin ihmisoikeustuomioistuimiin ja -toimielimiin ihmisoikeusloukkauksista, mikä olisi vahingollista Suomen maineelle ihmisoikeusvaltiona.

Valiokunnan kuulemisissa on myös käynyt ilmi, että asiaan suhtaudutaan jopa asiantuntijapiireissä hyvin tunnepitoisesti, eräiltä osin jopa asiantuntijakollegoiden asiantuntijuutta vähätellen. Vaikka tämä asia kiinnostaa harvoja ja saa huomiota korkeintaan ihmisoikeusnäkökulmasta sellaisten kohdalla, joita asia ei suoranaisesti edes koske, on kaikilla perustuslakivaliokunnan mietinnöillä ja lausunnoilla aina kauaskantoisia vaikutuksia myöhempiin perustuslain tulkintoihin. Tässä esityksessä linjataan, sallitaanko Suomessa jatkossa vahvistaa vähemmistön ihmisoikeuksia polkemalla samaan vähemmistöön kuuluvien ihmisoikeuksia.

Tämä eriävä mielipide ei kohdistu siihen, että saamelaisten oikeuksia pyritään parantamaan, vaan siihen, etteivät oikeudet lakimuutoksen jälkeen tällaisenaan toteutuisi täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että perustuslakivaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 5.3.2025

Olga Oinas-Panuma kesk
Tuomas Kettunen kesk

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp
Eriävä mielipide 2

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Yleistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi saamelaiskäräjistä annettua lakia (974/1995) ja rikoslakia (39/1889). Saamelaiskäräjälain uudistuksen tavoitteena on suojella ja edistää saamelaiden itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä parantaa saamelaiden kieltään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä. Ehdotuksissa on keskeisesti kysymys kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden toteuttamisesta ja kansalliseen lainsäätäjään perustuslain 22 §:n mukaan kohdistuvasta velvoitteesta turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Erityisesti kyse on Suomen ratifioiman kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan vuoden 1966 yleissopimuksen (KP-sopimus) ja vuodelta 1965 olevan kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen asettamien velvoitteiden ja näiden sopimusten valvontaelinten Suomelle antamien ratkaisujen toteuttamisesta.

Saamelaiskäräjälaki on uudistettava saamelaisen alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden ja saamelaiskäräjien toimintakyvyn turvaamiseksi. Voimassa oleva laki on johtanut kansainvälisen ihmisoikeussopimusten valvontaelinten toteamiin ihmisoikeusloukkauksiin, joiden korjaaminen on Suomen velvollisuus.

Eduskunta on käsitellyt saamelaiskäräjälain uudistusta useilla vaalikausilla. Viime vaalikaudella käsittelyssä oli keskeisiltä osiltaan nyt käsittelyssä olevaa esitystä vastaava hallituksen esitys (HE 274/2022 vp). Saamelaiskäräjät on hyväksynyt niin viime kaudella käsitellyn esityksen kuin sen pohjalta laaditun nyt käsiteltävänä olevan esityksen sisällön.

Velvollisuus ihmisoikeusloukkausten poistamiseen

YK:n ihmisoikeuskomitea julkisti 1.2.2019 kaksi Suomea koskevaa ratkaisua saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksymistä koskevissa valitusasioissa (CCPR/C/124/D/2668/2015 ja CCPR/C/124/D/2950/2017). Ratkaisujen mukaan Suomi on loukannut KP-sopimuksen 25 artiklaa (mm. vaalioikeudet) luettuna erikseen tai yhdessä 27 artiklan (vähemmistöjen oikeudet) kanssa ja tullut kättuna kansojen itsemääräämisoikeutta koskevan 1 artiklan valossa. Komitea painotti ratkaisuisaan saamelaiden itsemääräämisoikeutta asemansa ja yhteisönsä jäsenyyden osalta sekä totesi, että Suomen tulee arvioida uudelleen saamelaiskäräjistä annetun lain 3 § ja että Suomi on velvollinen toteuttamaan kaikki tarvittavat toimet estääkseen vastaavat oikeudenloukkaukset jatkossa.

YK:n rotusyrjinnän vastaisen komitean 13.6.2022 antamassa ratkaisussa (CERD/C/106/D/59/2016) Suomen todetaan loukanneen kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 37/1970) 5 artiklan c kohtaa valittajien poliittisista oikeuksista, kuten oikeuksista osallistua vaaleihin. Komitea katsoi korkeimman hallinto-oikeuden sisällyttäneen äänestäjiä vaaliluetteloon ”kokonaisarvioinnin perusteella”, osoittamatta, että he olisivat täyttäneet yhden saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:ssä säädetyistä objektiivisista kriteereistä. Komitea katsoi, että KHO:n ratkaisut ovat voineet keinotekoisesti muuttaa saamelaiskäräjien

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp
Eriävä mielipide 2

vaaleissa äänioikeutettuja, mikä on vaikuttanut sen kykyyn aidosti edustaa saamelaisia ja heidän etujaan. KHO:n päätökset olivat komitean mukaan loukanneet valittajien oikeutta saamelaisena alkuperäiskansana määrätä kollektiivisesti saamelaiskäräjien kokoonpanosta ja osallistua yleisten asioiden hoitamiseen. Komitea suosittelee, että Suomi käynnistää kiireellisesti aidon neuvottelun saamelaiskäräjälain 3 §:n tarkistamiseksi sen varmistamiseksi, että saamelaiskäräjien vaaleissa äänioikeutta koskevat kriteerit määritellään kunnioittaen saamelaisten oikeutta antaa vapaa ja tietoon perustuva ennakkosuostumus heidän omaan jäsenyyteensä ja poliittiseen osallistumiseensa liittyvissä asioissa.

Ratifioimalla ja saattamalla kansainväliset ihmisoikeussopimukset valtionsisäisesti voimaan osaksi Suomen oikeutta, Suomi on osaltaan sitoutunut siihen, millaiseksi sopimusten sisältö täsmentyy sopimusten valvontaelinten ratkaisuihin ja muissa kannanotoissa.

Ehdotettavan sääntelyn arvioinnin kannalta on merkityksellistä myös se, että viime vuosikymmenten aikana kansainvälisoikeudellinen oikeuskehitys on alkanut painottaa yhä enemmän alkuperäiskansojen oikeutta itse määrittää, kuka alkuperäiskansaan kuuluu, eli niin sanottua ryhmäidentifikaatiota. Esityksessä on tehty hyvin selkoa tästä oikeuskehityksestä.

Saamelaiskäräjät tulee valita saamelaisten keskuudesta ja sen tulee nauttia legitiimiyttä saamelaisten keskuudessa. Tämän vuoksi saamelaisten omalle käsitykselle äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden määräytymisperusteista tulee antaa keskeinen merkitys sääntelyä tältä osin uudistettaessa. Ehdotetun uuden vaaliluettelon merkitsemistä koskevan ehdotuksen sisällön on hyväksynyt äänestyksessä saamelaiskäräjien merkittävä enemmistö.

Kun harkitaan, ketkä kuuluvat saamelaisiin alkuperäiskansana ja keillä on oikeus osallistua saamelaiskäräjien vaaliin, Suomen on noudatettava kansainvälisoikeudellisia velvoitteitaan, joita täsmentävät ihmisoikeussopimusten valvontaelinten kannanotot. Saamelaiskäräjät on toistuvasti ilmaissut kantanaan, että henkilön itseidentifikaatiota täydentävä, niin sanottu lappalaiskriteeri, mahdollistaa muidenkin kuin saamelaisten merkitsemisen vaaliluettelon ja on poistettava laista. Kansainvälisten ihmisoikeuksien valvontaelinten kannanotot huomioon ottaen on riidatonta, että tämä on Suomen kansainvälisoikeudellinen velvollisuus. Koska Suomen kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet asettavat perustuslain perusoikeussäännösten mukaisen perusoikeussuojan vähimmäistason, myös perustuslain 17 §:n 3 momentti (saamelaisen alkuperäiskansan oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan) ja 121 §:n 4 momentti (saamelaisten kulttuuri-itsehallinto) edellyttävät tätä.

Hallituksen esityksessä on käsitelty kattavasti ja asianmukaisesti ehdotusten suhdetta Suomea velvoittaviin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin sekä tehty yksityiskohtaisesti selkoa valvontaelinten ratkaisuihin ja muusta tulkintakäytännöstä. Esityksessä on lisäksi arvioitu esityksen keskeisten tavoitteiden toteuttamisvaihtoehtoja ihmisoikeussopimusten ja perustuslain näkökulmasta. Esityksen perusteluissa esitettyihin näkemyksiin ei tältä osin ole huomautettavaa ja kyseiset näkökohdat ovat keskeisiä myös työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan toimialan kannalta.

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp
Eriävä mielipide 2

Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon

Oikeutta äänestää saamelaiskäräjien vaaleissa koskevaa saamelaisen määritelmäsäännöstä (3 §) ehdotetaan tarkistettavaksi siten, että kysymys olisi nimenomaan henkilön merkitsemisestä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, eli äänioikeudesta saamelaiskäräjien vaaleissa, ei siitä, ketä on pidettävä ylipäänsä saamelaisena. Saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana itse määrittää, kuka on saamelainen, eli niin sanottua ryhmäidentifikaatiota ehdotetaan vahvistettavaksi uudistamalla vaaliluetteloon merkitsemisen objektiivisia edellytyksiä yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa laaditulla tavalla.

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, saamelaiskäräjälain nykyistä sääntelyä saamelaisen määritelmästä voidaan pitää ongelmallisena ennen muuta niin sanotun lappalaiskriteerin osalta, eli siltä osin kuin kyse on maa-, veronkanto- tai henkikirjoihin tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi merkittyjen henkilöiden jälkeläisistä. ”Lappalainen” viittasi vanhoissa asiakirjoissa elinkeinoon, eli lapinveron maksajiin, ei etnisiteettiin. Näissä asiakirjoissa on merkintöjä muistakin saamelaisten nykyisellä kotiseutualueella menneisyydessä asuneista ihmisistä kuin saamelaisista, eikä asiakirjamerkintä sellaisenaan siten välttämättä osoita rekisteriin merkityn henkilön olleen saamelainen.

Voimassa olevaa saamelaiskäräjälakia säädettäessä ensimmäiseksi ”lappalaiskriteeriä” sovellettaessa huomioon otettavaksi viranomaisrekisteriksi kaavailtiin vuoden 1875 luetteloja, joista oli tarkoitus säätää tarkemmin asetuksella. Jos tätä vanhemmat luettelot tulisi ottaa huomioon, saataisivat näyttyvaikeudet lain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen perustelujen mukaan lisääntyä kohtuuttomasti ja hakijan tosiasiallinen yhteys saamen kansaan saattaisi olla kyseenalainen (HE 248/1994 vp s. 24). Perustuslakivaliokunnan mukaan laki ei kuitenkaan tavanomaisten tulkintasääntöjen perusteella oikeuttanut esityksen perusteluissa mainittua mahdollisuutta säätää asetuksella vuoden 1875 luettelot laissa tarkoitetuiksi yksinomaisiksi viranomaisrekistereiksi. Valiokunta ei myöskään pitänyt tarkoituksenmukaisena täydentää lakia tässä suhteessa asetusenantovaltuuksin (PeVM 17/1994 vp s. 2). ”Lappalaiskriteeriä” ei sisällytetty lakiin ajatuksella johtaa yksilön saamelaisuus kaukaisesta esivanhemmasta vaan kielellisen pääkriteerin täydennyksenä, jonka avulla vaaliluettelon piiriin saataisiin myös henkilöitä, joiden suvussa saamen kieli on menetetty hiljattain.

Esityksessä tulkintaongelmiin johtanut ”lappalaiskriteeri” kumottaisiin. Ehdotus on kannatettava ja keskeinen kansainvälisten valvontaelinten toteamien ihmisoikeusloukkausten poistamiseksi.

Lappalaiskriteerin poiston ohella saamelaisen kulttuurin kannalta keskeisintä kriteeriä, kielikriteeriä, ehdotetaan muutettavaksi lisäämällä säännökseen yksi sukupolvi. Siten kohdan mukaisena edellytyksenä olisi vastaisuudessa, että henkilö itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään.

Ensisijaisena näyttönä hakijan tai tämän vanhemman, isovanhemman tai isoisovanhemman kielitaidosta olisi vastaisuudessakin Pohjoismaiden saamelaisneuvoston Suomen jaoston vuonna 1962 suorittama väestölaskenta, jonka mukaiset henkilöt ovat pohjoissaamen-, inarinsaamen- tai koltansaamenkielisiä. Kuten esityksessä todetaan, tämä luettelo ei ole kuitenkaan täydellinen, joten hakijan tai henkilön, jonka ensimmäiseen kieleen hakemus perustuu, voitaisiin myös muun luotettavan selvityksen perusteella todeta oppineen saamen kielen ensimmäisenä kielenään.

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp

Eriävä mielipide 2

Saamelaisille kuuluvaa itsemääräämisoikeutta vastaten saamelaiskäräjien toimielimenä oleva vaalilautakunta on parhaassa asemassa arvioimaan sille esitetyn mahdollisen muun luotettavan selvityksen perusteella henkilön ensiksi opitun kielen.

Vaaliluettelo laadittaisiin uudestaan uusittujen vaaliluetteloon hakeutumisen kriteereiden pohjalta. Niin sanottua jälkeläiskriteeriä eli mahdollisuutta tulla merkityksi vaaliluetteloon vanhemman vaaliluettelomerkinnän perusteella ehdotetaan tarkistettavaksi siten, että edellytyksenä olisi, että ainakin yksi henkilön vanhemmista on merkitty tai on ollut merkittynä äänioikeutetuksi 1. tammikuuta 2027 tai sen jälkeen järjestetyissä saamelaiskäräjien vaaleissa. Vanhemmalla tarkoitettaisiin 1 kohtaa vastaavasti henkilön biologista tai adoptiovanhempaa.

Vuotta 2027 edeltävät vanhemman vaaliluettelomerkinnät eivät toisi henkilölle oikeutta tulla merkityksi vaaliluetteloon. Perusteena aikarajaukselle on, että uuden lain voimaantulon jälkeen vaaliluetteloon otetaan henkilöt uuden lain perusteella, eikä aiempi vaaliluettelomerkintä ohi ehdotetussa laissa säädettyjen äänioikeuden kriteerien toisi henkilölle itselleen oikeutta tulla jatkossa merkityksi vaaliluetteloon. Vastaavaa oikeutta ei myöskään ole perusteltua antaa kyseisen henkilön lapselle.

Lausuntovaliokuntina asiassa niin viime kuin tällä kaudella toimineet työelämä- ja tasa-arvovaliokunta, maa- ja metsätalousvaliokunta ja talousvaliokunta ehtivät jo viime vaalikaudella lausua asiasta. Mietintövaliokuntana toimiva perustuslakivaliokunta ei kuitenkaan ehtinyt saattaa mietintöään esityksestä valmiiksi, ja esitys raukesi vaalikauden päättyessä. Myös perustuslakivaliokunta kuitenkin käsitteli keskeisiltä osiltaan täysin käsiteltävää esitystä vastaavaa esitystä laajasti jo viime vaalikaudella. Perustuslakivaliokunnan tuolloin kuulemat valtiosääntöoikeuden asiantuntijat katsoivat varsin yksimielisesti, että ehdotukset lain 3 §:n uudistamisesta, oikeudesta tulla merkityksi vaaliluetteloon, niin sanotun lappalaiskriteerin poistamisesta ja vaaliluettelon uudelleen laatimisesta eivät sisällä valtiosääntöoikeudellisia ongelmia yhdenvertaisuuden tai muiden perus- ja ihmisoikeuksien osalta. Sen sijaan ehdotetut muutokset ovat tarpeen erityisesti Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden toteuttamiseksi. Esitys on näiltä osin huolellisesti laadittu eikä siihen ole huomautettavaa yhdenvertaisuuden ja työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan toimialan osalta.

Muutoksenhaku ja syrjintä

Vaaliluetteloon merkitsemistä koskevan asian muutoksenhakua uudistettaisiin siten, että ensimmäisenä varsinaisena muutoksenhakuasteena toimisi itsenäinen ja riippumaton muutoksenhakulautakunta. Sen päätöksistä haetaan muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta, jos tämä myöntää valitusluvan. Kuten esityksessä todetaan, myös tämä muutos lisäisi saamelaisten itsemääräämisoikeutta oikeuden ytimeen kuuluvassa asiassa, eli alkuperäiskansan jäsenyyttä koskevissa asioissa.

Oikeusturva huomioitaisiin varmistamalla muutoksenhakulautakunnan itsenäisyys ja riippumattomuus sekä siten, että muutoksenhakulautakunnan päätöksistä olisi mahdollista valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus antaa valitusluvan. Korkein hallinto-oikeus voisi käsitellä jatkovalitusta, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi olisi tärkeätä saattaa asia korkeimman hallinto-

Valiokunnan lausunto TyVL 2/2025 vp
Eriävä mielipide 2

oikeuden ratkaistavaksi, ja valituslupahakemuksessa on esitetty perusteltu väite muutoksenhakulautakunnan päätöksen perustumisesta syrjintään tai ilmeiseen lainvastaisuuteen. Syrjinnän arvioinnin korostuminen korkeimman hallinto-oikeuden roolissa on huomionarvoista yhdenvertaisuuden ja työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan toimialan kannalta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että perustuslakivaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 5.3.2025

Jessi Jokelainen vas
Fatim Diarra vihr